

Supermax

Controlling risk through solitary confinement

BART CLAES*

SHALEV, S., Devon, Willan Publishing, 2009, 271p.

'Inside no one can hear you scream' (p. 141). Tekenend voor het leven in eenzame opsluiting in een supermax gevangenis is het één van de welgekozen subtitels van dit boek. Supermax stelt zich voorop de lezer een beeld te geven van de dagdagelijkse realiteit in een supermax gevangenis. Aandacht is er voor de negatieve effecten van de eenzame opsluiting en de schade die bij gedetineerden en penitentiair personeel wordt aangericht. Hoewel dit boek voortkomt uit haar doctoraat, is Shalev met Supermax niet aan haar proefstuk toe. De afgelopen jaren heeft zij al baanbrekend werk verricht rond het internationaal toenemende gebruik van de eenzame opsluiting in de penitentiaire praxis. De oprichting van een website, het verzamelen van internationale, Europese en andere bronnen en regelgeving over dit thema zijn hiervan enkele voorbeelden. In 2008 resulteerden deze werkzaamheden in het boek *A Sourcebook on Solitary Confinement*¹ over de mogelijke effecten van de eenzame opsluiting. Met dit Sourcebook richt zij zich zowel tot het personeel werkzaam in de detentiecontext als tot beleidsmakers met als boodschap de toepassing van de eenzame opsluiting te omkleden met ethische en professionele standaarden, waarborgen en gedragscodes. Haar professionele achtergrond zou dit al kunnen laten vermoeden. Shalev is een mensenrechtenactiviste en criminologe. Voor het beëindigen van haar doctoraat aan de *London School of Economics*, was ze actief in een mensenrechtenorganisatie in haar thuisland Israël. Zij is ook werkzaam geweest in het departement *International Human Rights and Humanitarian Law* aan de universiteit van Essex (UK). Momenteel is zij als onderzoeker verbonden aan het *Mannheim Centre of Criminology* van de *London School of Economics* en actief binnen het *International Centre for Prison Studies* van het Londense *King's College*. Voor Supermax kon Shalev rekenen op de supervisie van de gerenommeerde criminoloog Stan Cohen. Deze laatste stelt dat Shalevs boek slaagt waar veel sociologische werken over de gevangenis falen. Interne technologieën van controle zoals de architectuur, beveiligingstechnieken en de dagelijkse routine en structuur worden vergeleken met de eerder externe rechtvaardigingsideologieën van deze praktijken. *Supermax* werd ook onder meer om die reden bekroond met de prestigieuze boekenprijs 2010 van de *British Society of Criminology* die werd uitgereikt op het gelijknamige congres op 14 juli op de universiteit van Leicester (UK).

Supermax gevangenis² kenmerken zich door strikte eenzame opsluiting, extreme controlemaatregelen, inspectie en toezicht. Shalev wenst met haar boek op macroniveau de groei en snelle toename van supermax gevangenis en de daarin vervatte eenzame

* Wetenschappelijk medewerker (FWO), vakgroep Criminologie, Faculteit Recht en Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (VUB). (bart.claes@vub.ac.be)

¹ Dit boek is te raadplegen en te downloaden op www.solitaryconfinement.org/sourcebook.

² In het verdere verloop van deze bespreking nemen we de begripsomschrijving en deze benoeming door Shalev over.

opsluiting te plaatsen binnen de huidige moderne samenleving. Eenzame opsluiting wordt door Shalev gedefinieerd als 'a form of confinement where prisoners are held alone in their cells for 22h-24 hours a day and conduct daily activities in complete separation from others' (p. 9). Haar specifieke interesse gaat uit naar het alledaagse leven en de realiteit in deze instituten. Het is net deze realiteit op de gevangenisvloer die ze in relatie wil brengen met het theoretische en operationele discours dat zich rond deze instituten gevormd heeft. Shalev stelt in het eerste inleidende hoofdstuk dat praktijk en retoriek worden samengebracht met als doel 'to provide a view of a connected whole, as well as an integrated explanation of social processes and practices which shape the penal system, and are shaped by it' (p. 7). Al meer dan 10 jaar verzamelt Shalev onderzoeksgegevens, inzichten en reflecties over supermax gevangenis. Voor *Supermax* heeft zij ook een beroep gedaan op semi-gestructureerde interviews met zes gedetineerden die in eenzame opsluiting verbleven in verschillende landen. Daarnaast heeft zij ook 22 semi-gestructureerde interviews (met video-opname) afgenomen van gedetineerden die verbleven in supermax gevangenis, gezondheidswerkers, een architect, directieleden, penitentiair personeel en gesprekken gehad met experts in de mensenrechten. Haar onderzoek is bovendien gebaseerd op de analyse van administratieve en juridische instrumenten, statistische datasets en archiefbronnen. Samen met een filmploeg in het kader van een documentaire over supermax gevangenis, heeft zij de mogelijkheid gehad om twee weken door te brengen in twee gevangenis 'that gave me a 'feel' for the place' (p. 8). Het boek bestaat, naast een inleiding en besluit, uit zeven hoofdstukken. In wat volgt, overlopen we de verschillende hoofdstukken.

We vangen onze bespreking aan met *tweede* hoofdstuk waarin Shalev de penale context en geschiedenis van de eenzame opsluiting in een detentiecontext plaatst. Zij start haar analyse vanuit de vaststelling dat de eenzame opsluiting vanaf het begin van de 19de eeuw, aan beide zijden van de Atlantische oceaan, een constant gegeven is geweest in de gevangenis. Vertrekkend vanuit deze constante doorheen de tijd, richt Shalev haar aandacht op de verschillende doelstellingen en bijhorende discours die aan het gebruik van de eenzame opsluiting gekoppeld werden. De rollen die de eenzame opsluiting de afgelopen twee eeuwen heeft toebedeeld gekregen, blijken significant te verschillen van elkaar. Ook wordt de eenzame opsluiting doorheen de tijd getypeerd door golven van een verhoogd of verminderend gebruik ervan. Shalev situeert in dit hoofdstuk een drietal 'golven' in het gebruik van de eenzame opsluiting. Van begin tot midden 19de eeuw was de eenzame opsluiting de wijze van de uitvoering van de vrijheidsberovende straf. Zij was gericht op de morele verbetering van de gedetineerde. De eenzame opsluiting had hierbij als doel de gedetineerde af te scheiden van de slechte invloeden van zijn omgeving, zowel binnen als buiten de gevangenis, 'by placing them temporarily in an institution that would act as a microcosm of an orderly, disciplined, morally healthy and clean society' (p. 14). De toepassing van de eenzame opsluiting was gericht op de ziel van de gedetineerde waar de Christelijke theologie zijn rol uitvoerig had in op te nemen. Door de eenzame opsluiting, de confrontatie met hun geweten en de ondersteuning door de aalmoezenier met zijn bijbel, zou een proces van innerlijke reflectie en verbetering bij de gedetineerde mogelijk zijn. Naar het einde van de 19de eeuw werd meer en meer duidelijk dat de doelstelling van het hervormen of verbeteren van de gedetineerde niet bereikt werd. Daarenboven was de organisatie van de eenzame opsluiting voor de gehele gedetineerdenpopulatie een duur gegeven. Ook het debat over de juridische, ethische en morele grond van de eenzame opsluiting kreeg steeds meer voet aan de grond. Ondanks de grote afname van het gebruik van de eenzame opsluiting voor WOI en tijdens het

interbellum, ontstond er na WOII een vernieuwde, tweede 'golf' van aandacht voor de eenzame opsluiting. Gedragsverandering of resocialisatie van de gedetineerde werden als doelen naar voren geschoven. Eenzame opsluiting werd beschouwd als een eerste (en essentiële) stap in therapeutische programma's gericht op gedragsverandering bij de gedetineerde aangezien deze vorm van opsluiting gedetineerden meer vatbaar maakten voor de andere therapeutische en hervormende stappen. Eenzame opsluiting werd hierbij niet gegeneraliseerd over de gehele gedetineerdenpopulatie maar het gebruik van zogenaamde 'isolation units' in gevangenissen kende in deze periode een groei. Midden jaren '80 deed het managerialistische discours en de niet aflatende nadruk op veiligheid hun intrede in de detentiecontext. Dit had tot gevolg dat andere discours als dat van rehabilitatie op de achtergrond gedruwd werden. De focus schoof weg van het veranderen van het individu naar het managen van een steeds stijgende populatie op een veilige wijze. Deze verschuiving verklaart de derde 'golf' van aandacht voor het gebruik van de eenzame opsluiting. Specifieke groepen van gedetineerden dienden geïsoleerd en streng gecontroleerd te worden voor een langere periode in supermax gevangenissen. Kortom, over twee eeuwen heen is niet alleen de mate van het gebruik van de eenzame opsluiting gewijzigd maar vooral de retoriek en de doelstellingen zijn onderhevig geweest aan ingrijpende veranderingen.

In het *derde* hoofdstuk plaatst Shalev het stijgende gebruik van supermax gevangenissen in de VS sinds de jaren '80 in het licht van bredere sociale, culturele, economische en politieke evoluties. Vertrekkend vanuit eerder algemene tendensen in de VS, die door andere auteurs al uitvoerig werden geanalyseerd en besproken, worden de gevolgen van de privatisering van de gevangenissen geanalyseerd. Hierbij heeft de auteur ook aandacht voor de machtsoefening tussen de vakbond van de bewaarders, de 'Californian Correctional Peace Officers Association (CCPOA)', en de privaats uitgebate gevangenissen met laag opgeleid personeel zonder vakbondlidmaatschap. Interessant op te merken is dat deze vakbond samenwerkt met slachtoffergroepen. Deze samenwerking kan resulteren in financiële steun aan deze slachtofferbewegingen, heeft allesbehalve de doelstelling de steeds groter wordende dichotomie tussen dader en slachtoffer, tussen mensen in de samenleving en de 'criminal other' te counteren. Doel van deze samenwerking is om aan politici en publiek een versterkte boodschap te kunnen brengen over het onderscheid tussen 'good' en 'evil', veiligheid versus gewelddadige criminaliteit. Deze vakbond weegt op het politiek en justitieel beleid in Californië in twee richtingen. Zij stuurt het beleid naar een verhoogd gebruik van beveiligingsmaatregelen in de gevangenis en een vermindering van de activiteiten voor gedetineerden. Daarnaast blokkeert zij in samenhang met slachtoffergroepen mogelijke hervormingen van gouverneur Arnold Schwarzenegger in de gevangenissen.

Shalev bouwt in het *vierde* hoofdstuk verder op deze analyses op macroniveau maar legt haar focus nu uitsluitend op de doelen en rollen van supermax gevangenissen. De rol van deze gevangenissen komt in het officiële discours neer op het managen van *high risk* gedetineerden ter beveiliging van de samenleving en de gevangenis. In discours worden risicocontrole, beveiliging, afschrikking, de verhoging van de effectiviteit van programma's in andere gevangenissen en het afbreken van de communicatie tussen bendes als (operationele) doelstellingen geponeerd. Zowel de rol als de doelstellingen die gekoppeld worden aan deze gevangenissen zijn doorspekt met het managerialistische discours. Daarnaast stelt Shalev dat ook andere eerder 'oude' ideologieën en theorieën over de menselijke natuur als redenen of justificaties gebruikt worden. Zo is er in discours

impliciet de boodschap aanwezig dat 'previous destructive patterns of thought and behaviour can be broken down' (p. 51). Zoals hierboven al aangehaald werd er vroeger aan de eenzame opsluiting ook gedragsverandering gekoppeld. Ongeacht dat gedragsverandering nu niet meer als officieel doel van supermax gevangenis gesteld wordt, zijn de huidige procedures en werking van de gevangenis vergelijkbaar. Gedragsverandering is niet meer naar een mogelijke terugkeer in de maatschappij gericht. Shalev stelt dat de gedragsveranderende aspiraties nu als doel hebben 'to create docile and more obedient prisoners, and to prepare them for prison life (or life in prison)' (p. 58).

In het *vijfde* hoofdstuk gaat Shalev op dit elan verder. Zij analyseert de wijze waarop bovenstaande doelstellingen voor de 'worst of the worst' vertaald worden naar operationele, bureaucratische principes. Haar aandacht gaat uit naar de classificatie instrumenten die gehanteerd worden in het categoriseren van gedetineerden als in het verdelen van middelen (aantal bewaarders, veiligheidsvereisten, etc.) over de gevangenis. Ze onderzoekt het eerder praktische en instrumentele selectieproces van gedetineerden en de mogelijk uitstapmogelijkheden voor eenzame opsluiting in de State Prison van Pelican Bay, Californië. Daarnaast heeft ze ook aandacht voor de wijze waarop 'dangerousness' wordt geconstrueerd. Haar analyses van het classificatiesysteem bevestigen David Garlands (1985: 12) reflecties. Het gebruik van zogenaamde objectieve classificatie-instrumenten is meer dan een louter administratief proces gericht op 'objectieve' procedures van standaardisatie en homogeniteit maar heeft een significante penologische en ideologische betekenis.

In het *zesde* hoofdstuk onderzoekt Shalev de 'hardware', het architecturaal design van de supermax gevangenis. Vooreerst is een spiegeling mogelijk van strafrechtelijke ideologieën, managerialistische tactieken, politiek discours, economische overwegingen, culturele en sociale gevoeligheden in het design van een gevangenis, haar uiterlijke en architecturale karakteristieken. Daarnaast beïnvloedt en stuurt het design van de gevangenis op zijn beurt de aanwezige praktijk en zijn discours. Vanuit dit vertrekpunt moet Shalev al onmiddellijk vaststellen dat op meer dan twee eeuwen van ervaringen met gevangenisarchitectuur slechts weinig wetenschappelijk onderzoek zich richt naar de wisselwerking tussen de uiterlijke karakteristieken of design van de gevangenis en het gedrag van de gedetineerden. Shalev richt zich in dit hoofdstuk op de 'architecture of control' die kenmerkend is voor de supermax gevangenis. De architecturale visie van begin jaren '80 met zijn kleine afzonderlijke leefunits werd overgenomen in supermax gevangenis. Weliswaar met geheel andere doelstellingen en achterliggende visie wordt er gebruik gemaakt van kleine, afgesloten units met isolatiecellen. Daarbij komt nog dat elk detail (design of architecturaal) gericht is op het maximaliseren van de beveiliging, fysieke controle en isolatie van de gedetineerde. Supermax gevangenis maken in hun design gebruik van 'lagen' of niveaus in het isoleren van gedetineerden. Met het ontleden van het architecturale design van de Pelican Bay State Prison (Californië) toont Shalev aan dat gevangenisarchitectuur vooral een functioneel doel heeft. Het architecturaal design heeft als functie gevaarlijke subjecten te huisvesten. Shalev besluit dat 'the architectural design not only reflects the discourse of dangerousness, but also realises it' (p. 135).

Het *zevende* hoofdstuk is volledig gewijd aan het dagdagelijkse leven in een supermax gevangenis. Met de nodige aandacht voor detail beschrijft Shalev de cel, de dagdagelijkse routine, het eten, de mogelijkheden voor lees- en schrijfmateriaal en het gebruik van de televisie. Het wordt duidelijk dat gedetineerden jaren zouden kunnen doorbrengen in eenzame opsluiting zonder enige beweging buiten de eigen celdeuren. Beveiliging

en controle zijn in de eerste plaats gericht op het verblijf op cel in eenzame opsluiting. Wanneer de gedetineerde zijn cel zou verlaten voor een zeer beperkte periode in het kader van een klein aantal activiteiten wordt een nieuw arsenaal aan beveiligings- en controlemechanismen aangesproken. Deze mechanismen zijn voornamelijk gericht op het lichaam van de gedetineerde: naaktfouilles, hand- en voetboeien, wachtcellen ter grootte van een telefooncel. Bewegingen van de gedetineerde worden door het penitentiair personeel gezien als risico's die vermeden dienen te worden. Nieuwe technologieën worden gebruikt om dit risico in te perken. Bezoek aan familie, dokter of het verschijnen voor de commissie of een rechtbank kan door middel van videoconferenties. Het maximaliseren van de afscheiding tussen gedetineerden en het blijvend verminderen van het menselijke contact lijken wel een rode draad te zijn in de huidige evoluties in deze gevangenissen. Door de haast complete controle van het penitentiair personeel over de mogelijkheden, privileges en het bestraffen van gedetineerden zijn ze vrij meegaand in het naleven van de interne regels en reglementen. Het altijd bestraffen van negatief gedrag zonder gebruik te maken van een discretionaire beslissingsruimte voor de penitentiair beampte, de strikte scheiding tussen personeel en gedetineerden en het gebruik van geweld door personeel maken vormen van verzet, individueel en collectief, onmogelijk.

In het *achtste* hoofdstuk zoomt Shalev in op deze specifieke (machts-) positie van het penitentiair personeel. Situationele en socio-psychologische processen maken het mogelijk dat gedetineerden als loutere objecten worden behandeld. Shalev spreekt van een 'ecology of cruelty' (p. 175). Geweld is een onderdeel van de 'modus operandi' van de gevangenis en dat wordt versterkt door de bestaande regels, architectuur, beveiliging, interacties en dagdagelijkse routine. Dergelijke omgevings- en situationele factoren beïnvloeden de wijze waarop het penitentiair personeel naar de gedetineerden kijkt en determineren hun gedrag en reacties. Door processen van doorgedreven routinisering, dehumanisering, neutralisering, ontkenning en 'the sense that prisoners are getting their just deserts' stelt het penitentiair personeel zijn gedrag tegenover gedetineerden niet in vraag. 'Free of moral dilemmas, they go about their jobs with occasional outbursts of extreme violence' (p.185). In dit hoofdstuk gaat Shalev ook na hoe gedetineerden de eenzame opsluiting ervaren. De analyse van de thema's sociale isolatie, verminderde zintuiglijke input, isolatie en eenzaamheid aangevuld met citaten van gedetineerden geven aan de lezer indrukken van de mogelijke effecten van de eenzame opsluiting.

In haar besluitend (*negende*) hoofdstuk brengt Shalev haar bevindingen, verspreid over het gehele boek, samen in een poging de opsluiting in een supermax gevangenis te evalueren. Als evaluatiecriteria neemt zij de mogelijke positieve effecten die gekoppeld kunnen worden aan zijn werking en in het huidige discours terug te vinden zijn. Een mogelijke daling van geweld evenals een vermindering van bendegerelateerde activiteiten in de gevangenis worden in discours aangehaald als redenen of mogelijke effecten. Echter, besluit Shalev, kan een stijgend effect aangetoond worden. Als positief effect moet Shalev erkennen dat door omgevings- en situationele factoren de veiligheid van het penitentiair personeel in deze gevangenissen gewaarborgd is. Hiertegenover plaatst zij de enorme maatschappelijke en economische kost. Als laatste benadrukt Shalev als negatief effect van het gebruik van deze opsluitingsvorm de schending van fundamentele mensenrechten. Zij concludeert dat het huidige penale denken, concepten en evoluties allerminst een vermindering van het gebruik van supermax gevangenissen insluit. Het design van deze gevangenissen laat ook geen ruimte toe om ingrijpende veranderingen of hervormingen in deze instituten mogelijk te maken. Met betrekking tot de eenzame opsluiting stelt

Shalev dat 'supermax prisons immortalise solitary confinement by their very existence. Their legacy is ensured in brick and mortar, regardless of the costs of isolating large segment of the prison society' (p. 224). Met enigszins hoopvolle en positieve geluiden sluit zij haar werkstuk af. In Amerikaanse maatschappelijke en politieke discours krijgen thema's als re-integratie en rehabilitatie terug een plaats. In een bijlage voegt Shalev nog enkele reacties toe, zowel pro als contra deze vorm van opsluiting, die in het kader van een documentaire over supermax gevangenen werden opgetekend.

'There are glimmers of hope' (p.226). Boeken als *Supermax* waarin op een ontluisterende wijze de negatieve, zelfs traumatische effecten van een strafrechtelijke maatregel belicht worden, besluiten vaak met een boodschap van hoop voor de toekomst. Daarnaast is in dit werk ook een niet-aflatende maatschappelijke boodschap, soms onderhuids, vaak duidelijk zichtbaar aanwezig. Het gehele boek ademt de verwerping van het (excessieve) gebruik van supermax gevangenen. Shalevs sociologisch basiswerk drukt de lezer met de neus op de feiten. Haar bevindingen, reflecties en kritische kanttekeningen kunnen we een plaats geven binnen de zogenaamde traditionele 'prison studies'. Het werkstuk heeft een duidelijk te volgen rode draad. Van macro- naar microniveau, van buiten naar binnen de cel en omgekeerd wordt de supermax gevangenis ontrafeld. Daarenboven verbindt de auteur de supermax gevangenis aan maatschappelijke, politieke en penologische discours en retoriek die met deze gevangenis samengaan. Shalev slaagt er in, mede door interessante hulpmiddelen als foto's en interviewfragmenten, haar verhaal tastbaar en begrijpbaar te maken voor lezers die niet vertrouwd zijn met de materie. De auteur heeft oog voor de alledaagse sociale realiteit, het leven op de gevangenisvloer en plaatst deze naast enkele sociologische basiswerken. Exhaustieve literatuuroverzichten en uitgebreide theoretische kaders behoorde echter niet tot de doelstelling van 'Supermax'. Lezers die hierin hun verwachting leggen, kunnen enigszins op hun honger blijven zitten. Hiertegenover staat de beschrijving en reflectie over een alledaagse realiteit die de lezer meeneemt door de gangen, vleugels, controleposten en cellen in de gevangenis. In dit werkstuk is Shalev er in geslaagd nieuwe kennis te genereren over het sociale leven en orde in een supermax gevangenis. Zo beantwoordt zij aan de oproep van Jonathan Simon (2000: 303): 'we need to reconstitute sources of knowledge that can make prison social order more visible to a public whose infatuation with incarceration depends on deep ignorance as to its fundamental effects'.

Een viertal aandachtspunten kunnen we bij dit werkstuk formuleren. *Supermax* leest als een trein en Shalev weet de lezer te overtuigen met haar analyses en reflecties. Haar bevindingen komen voort uit jarenlang opgebouwde kennis, een 28-tal interviews van diverse betrokkenen en het bezoek van twee gevangenen gedurende twee weken. Andere methodologische informatie over de gemaakte keuzes en de aanwezige moeilijkheden bij het voeren van dit onderzoek, is niet aanwezig. Deze afwezigheid aan methodologische kadering van het onderzoek en de analyses is problematisch te noemen wanneer we de geproduceerde kennis willen toetsen naar zijn geloofwaardigheid, validiteit of betrouwbaarheid. Alleen al over de knelpunten van het interviewen van gedetineerden is het een en het ander te zeggen (Schlosser 2008). Deze presentatie van kwalitatief onderzoek zou antwoorden moeten kunnen geven op kritische methodologische vragen ter evaluatie van het onderzoek (Silverman 2006: 271-314). Dit aandachtspunt is niet gericht op het in vraag stellen van de geloofwaardigheid van *Supermax*. Het ontbreekt echter aan de noodzakelijke methodologische omkadering en transparantie om dit werk, zijn analyses

en beschrijving van het sociale leven in een supermax gevangenis te evalueren en naar waarde te schatten.

Ten *tweede* gaat voor Shalev het gebruik van de eenzame opsluiting gepaard met de geboorte van de moderne gevangenis begin 19de eeuw. Het moderne Belgische gevangeniswezen liet zich in de 19de eeuw ook kenmerken door een penitentiaire filosofie waarbij delinquentie gezien werd als een maatschappelijk probleem. De aanpak was gericht op morele inkeer (Christiaensen 2010: 5-16; Neys en Peters 1994: 1-49). Het middel om dat te bereiken was de cellulaire eenzame opsluiting gericht op dezelfde doelstellingen van morele hervorming en het verbannen van negatieve invloeden, vergelijkbaar met evoluties aan de andere kant van de Atlantische Oceaan. Shalev onderscheidt hierin een eerste 'golf' van een verhoogde aandacht en gebruik van de eenzame opsluiting zowel in Europa als de Verenigde Staten. De twee andere 'golven', gericht op gedragverandering of in het kader van risicomangement en controle, spitsen zich echter enkel toe op de ontwikkelingen in de Verenigde Staten. De Europese geschiedenis aangaande de eenzame opsluiting wordt in dit werkstuk volledig verlaten. Waar Shalev net een tweede 'golf' van verhoogde Amerikaanse aandacht en gebruik ziet na WOII, kende het gemeenschapsregime in België en op het Europese vasteland zijn definitieve doorbraak (Maes 2009: 220-228). Slechts voor de populaties van beklagden, gevaarlijke veroordeelden en veroordeelden die 'op moreel of fysisch gebied verdorven zijn' wordt het cellulaire regime in België behouden (Dupréel 1951: 238). Ook Shalevs derde 'golf' van verhoogde aandacht en gebruik van de eenzame opsluiting, ondanks de opgang die het managerialistische en veiligheidsdiscours ook in Europa kent, is toch eerder een evolutie te situeren aan de Amerikaanse oevers van de Atlantische oceaan. Daarnaast zijn er verschillen op te tekenen in de evoluties naar supermax gevangenissen tussen Europese landen zoals blijkt uit de analyses en inzichten van King en Resodihardjo (2010). Vanuit hun vergelijking tussen Nederland en Engeland en Wales konden zij concluderen dat vanuit haast gelijkende omstandigheden en problemen er in Nederland, in tegenstelling tot Engeland en Wales, gekozen werd voor een supermax-oplossing. Het is begrijpbaar dat de auteur in het beschrijven van de geschiedenis van het gebruik van de eenzame opsluiting de nodige aandacht en ruimte voorziet voor de Amerikaanse evoluties. In *Supermax* wordt een eerder Amerikaans gevangenisstypen besproken. Echter, de toch wel uiteenlopende geschiedenis over de eenzame opsluiting, ondanks het gelijkaardige vertrekpunt, en vooral de bijhorende grote diversiteit aan discours en retoriek zouden zeker hun plaats kunnen hebben in dit werkstuk.

Een *derde* aandachtspunt heeft betrekking op het door Shalev geanalyseerde discours en de retoriek die met het gebruik van de eenzame opsluiting gepaard gaan. De auteur biedt de lezer een overzichtelijk schema met zowel de continuïteiten als discontinuïteiten in het 'golvend' gebruik van de eenzame opsluiting (p. 24-25). Morele hervorming, rehabilitatie, behandeling, beveiliging en controle worden als penologische discours geplaatst bij het stijgende of hernieuwde gebruik van de eenzame opsluiting. We vinden echter ook in andere penologische discours argumenten voor hernieuwd gebruik van de eenzame of eerder individuele opsluiting, al is het in een mildere vorm. Maes (2009: 227) merkte al op dat in de voorbereidingen van de Belgische Basiswet gevangeniswezen de idee van de 'individuele cel of verblijfsruimte' een centrale plaats innam. Deze hernieuwde aandacht is sterk verschillend van de eenzame opsluiting gericht op morele verbetering evenals van het hedendaagse supermax gebruik van de eenzame opsluiting in functie van veiligheid en controle. In de voorbereidingen van de Basiswet gevangeniswezen werd de individuele opsluiting geplaatst binnen een discours van rechtsbescherming,

recht op privacy, beperking van detentieschade, de idee van (het recht op) een individuele verblijfsruimte en het temporele gebruik van de afzondering. Shalevs analyses benadrukken het mensonterende, rechteloze, leedverzwarende en dwingende karakter van het gebruik van de eenzame opsluiting in supermax gevangenissen. In de context van de voorbereidingen van de Basiswet gevangeniswezen kan deze verhoogde aandacht voor de 'individuele cel', vanuit Maes' analyse (2009), eerder gekarakteriseerd worden als leedverzachtend, rechtenverhogend en niet coërcitief. In de penitentiaire geschiedenis, de actuele toestand van overbevolking, het Europese penitentiaire beschavingsoffensief (Franke 1996), strafrechtelijke, politieke en maatschappelijke ontwikkelingen en evoluties, etc. kunnen verklaringsgronden gezocht worden voor dit manifeste onderscheid in discours en retoriek. Deze achterliggende verklaringsgronden en discours zouden Shalevs analyse kunnen voeden en mogelijk bijkomende inzichten genereren.

Als vierde en laatste aandachtspunt benadrukken we graag Shalevs uitvoerige bespreking en analyse van het design en de architecturale karakteristieken van een Californische supermax gevangenis. De meerwaarde van deze analyse is tweërlei. In haar analyse maakt zij niet alleen gebruik van eerder vanzelfsprekende architecturale kenmerken als ramen, deuren, gangen maar ook van kenmerken die op het eerste zicht betekenisloos lijken zoals kleuren en de aanwezigheid van natuurlijk licht. Daarnaast heeft zij in haar analyse ook oog voor de wisselwerking tussen het gedrag van de gedetineerde en penitentiair personeel en deze architecturale kenmerken. Shalev moet bij haar analyse vaststellen dat hedendaags onderzoek en literatuur over gevangenisarchitectuur en zijn relatie met het alledaagse leven in de gevangenis allesbehalve een 'hot item' is in de criminologie. Studies met als hoofdthema gevangenisarchitectuur (Evans 1982; Dubbeld 2001) blijken maar al te vaak de uitzondering te zijn. De Belgische gevangenisarchitectuur heeft in de 19de eeuw zowel nationaal als internationaal enorme aandacht genoten (Christiaensen 2010). Ook tijdens het interbellum en na WOII kon de Belgische gevangenisarchitectuur toch op enige aandacht blijven rekenen (Dupréel 1951). Zowel uit Shalevs werkstuk als andere studies blijkt dat gevangenissen met hun architecturale aspecten doorheen de eeuwen enorme sociale en maatschappelijke evoluties hebben ondergaan aan de hand van wisselende en nieuwe rationaliteiten, overwegingen, functies en doelstellingen. Shalev, maar ook auteurs als Fairweather en McConville (2003), beargumenteren dat nieuwe of veranderende strafopvattingen, functies bij de vrijheidsberovende straf, detentievormen en strafuitvoeringsmodaliteiten met bijhorend discours en retoriek kunnen leiden tot nieuwe en specifieke bouwtypen en architectuur van penitentiaire inrichtingen. Uit de analyse van Morris en Worall (2010) blijkt dat architecturale kenmerken van gevangenissen in verband gebracht kunnen worden met negatief, soms gewelddadig, gedrag van gedetineerden. Meer dan voldoende argumenten om, volgend op de analyse van Shalev, de maatschappelijke en wetenschappelijke aandacht voor gevangenisarchitectuur te revitaliseren, niet in het minst met het oog op de nakende Belgische bouwplannen.

BIBLIOGRAFIE

- CHRISTIAENSEN, S. (2010) 'Van cellulair kroonjuweel tot humaniserende penitentiaire praktijk. Markante feiten en krachtlijnen doorheen 150 jaar Leuven Centraal.', *Fatik*, 127, 5-16.
- DUBBELD, L. (2001) *In de geborgenheid van de gevangenis*, Amsterdam: University Press.
- DUPRÉEL, J. (1951) 'Naar een nieuwe penitentiaire architectuur', *Bulletin van het Bestuur Strafinrichtingen*, 223-242.
- EVANS, R. (1982) *The fabrication of virtue. English prison architecture 1750-1840*, Cambridge: Cambridge University Press.

- GARLAND, D. (1985) *Punishment and Welfare*, Aldershot: Gower.
- FAIRWEATHER, L. en McCONVILLE, S. (eds.) (2003) *Prison Architecture. Policy, Design and Experience*, Oxford: Architectural Press.
- FRANKE, H. (1996) *De macht van het lijden. Twee eeuwen gevangenisstraf in Nederland*, Utrecht: Uitgeverij Balans.
- KING, R.D. en RESODIHARDJO, S.L. (2010) 'To max or not to max: Dealing with high risk prisoners in the Netherlands and Engeland and Wales', *Punishment and Society*, 12 (1), 65-84.
- MAES, E. (2009) *Van gevangenisstraf naar vrijheidsstraf. 200 jaar Belgisch gevangeniswezen*, Antwerpen: Maklu.
- MORRIS, R.G. en WORALL, J.L. (2010) 'Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment', *Crime and Delinquency*, online voorpublicatie van 7 november 2010.
- NEYS, A. en PETERS, T. (1994) 'De geschiedenis van het gevangeniswezen', In A. NEYS, T. PETERS, F. PIETERS en J. VANACKER (eds.) *Tralies in de weg. Het Belgisch gevangeniswezen: historie, balans en perspectieven*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1-49.
- SCHLOSSER, J. A. (2008) 'Issues in Interviewing Inmates: Navigating the Methodological Landmines of Prison Research', *Qualitative Inquiry*, 14 (8), 1500-1525.
- SHALEV, S. (2008) *A Sourcebook on Solitary Confinement*, Londen: Mannheim Centre for Criminology, LSE.
- SILVERMAN, D. (2006) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction (third edition)*, Londen: Sage Publications.
- SIMON, J. (2000) 'The 'Society of Captives' in the Era of Hyper-Incarceration', *Theoretical Criminology*, 4 (3), 285-308.